

6 DECEMBER 1900 — 12 SEPTEMBER 1984

Rein Stuurman

Martien Roos

Op woensdag 12 september 1984 is geheel onverwachts de ons welbekende Rein Stuurman overleden.

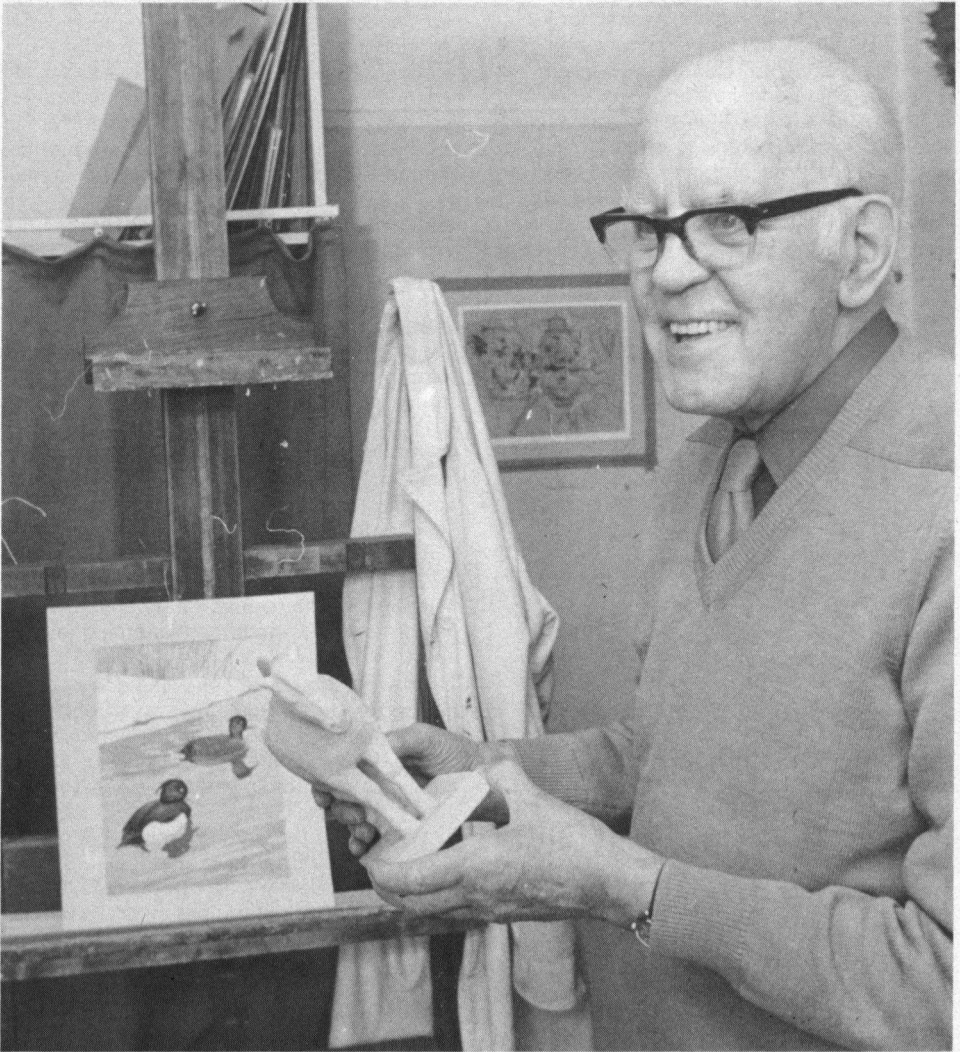
Jarenlang een van de beste vogeltekenaars en vogelschilders die Nederland rijk was. Illustrator van ettelijke vogelboeken, kinderboeken, kalenders, prentbriefkaarten en tijdschriften waaronder 'Wiek en Sneb', in 1957 overgaand in 'Het Vogeljaar'.

Reinier Stuurman werd op 6 december 1900 in Zaandam geboren. Na zijn HBS-opleiding begon hij eerst als kantoorbediende bij het zelfde bedrijf waar ook zijn vader werkte, de stijfselfabriek 'De Bijenkorf' te Koog aan de Zaan.

Een baantje waar hij eigenlijk niet zoveel zin had, want het liefst ging hij tekenen en schilderen.

Rein Stuurman op 82-jarige leeftijd.

Foto: Henk van de Leur.

Achteraf niet zo verwonderlijk als we weten, dat hij vanaf zijn achttiende jaar gedurende drie jaar achtereen wekelijks tekenlessen had gevolgd bij de Wormerveerder Cees Bolding, de latere professor aan de Haagse Academie en zelf een begenadigd kunstschilder. Vervolgens bezocht hij gedurende vier jaar achtereen avondlessen aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunst te Amsterdam en slechts weinigen weten hoe mooi hij toen reeds kon tekenen en schilderen - vooral portretten!

Maar in 1930 nam hij dan toch het besluit het kantoorleven vaarwel te zeggen, van zijn hobby zijn beroep maken en voortaan als zelfstandig kunstenaar door het leven te gaan.

Inmiddels had hij ook schilderles genomen bij de fijnzinnige Westzaanse kunstschilder Willem Jansen en volgde hij aan de hoofdstedelijke Hendrick de Keijzerschool een jaar lang avondlessen in reclame-ontwerpen.

In die beginperiode bestond zijn werk nog voornamelijk uit het illustreren van kinderboeken, schoolboeken, krant artikelen en dergelijke, tot aan reclamewerken voor bijvoorbeeld Hille en Verkade toe.

Volgens zijn eigen zeggen was dit geen vetpot: drie gulden voor een plaatje en zeven gulden voor een hele pagina. Slechts een en-

Blaauwe Reiger, olieverfschilderij van Rein Stuurman.
Foto: Cees Brinkman.

kele maal een opdracht van zestig gulden. Daar kon hij dan wel weer twee maanden van leven!

In 1933 kwam hij echter in contact met zijn streekgenoot Nol Binsbergen, zelf toen nog huis- en decoratieschilder van beroep.

Een vogelliefhebber en vogelfotograaf bij uitstek, die praktisch iedereen - onder wie ook Rein - enthousiast wist te maken voor vogels. Vanaf die tijd trok Rein dan ook, gewapend met kijker en schetsboek, veelal in het roeibootje van Nol en vaak vergezeld van zijn vogelvriend Dirk Mooij of samen met de nu bekende Zaanse kunstschilder Jan de Boer, het Oostzijderveld in.

Een prachtig brakwaterveenweidegebied, rijk aan vogels, gelegen ten oosten van de Zaan, tussen Zaandam en Oostzaan.

Of hij bracht samen met hen, of alleen met Nol, bezoeken aan de Twiskepolder, het Wormer- en Jisperveld, of aan de Rothoek.

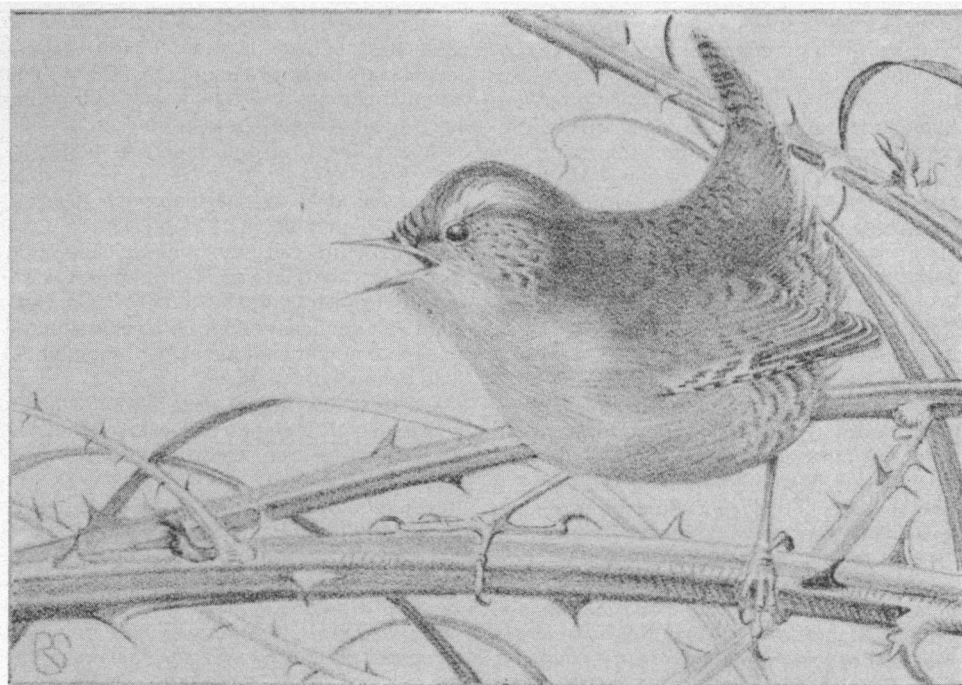
Toendertijd een baggerstortplaats op de noordoever van het Noordzeekanaal direct ten westen van de huidige Coentunnel met in het midden een grote plas water, waar onbegaanbare levensgevaarlijke slikplaten, ondiepe waterplassen, slenken en krekens, hier en daar omzoomd door riet of manshoge zulte afgewisseld werden met schelprijke zandbanken.

Een heerlijk terrein voor allerlei vogels, waaraan Nol Binsbergen in 1934 in zijn boek 'Trekvogels' dan ook menige bladzijde wijdde. Maar in zijn dagboeken uit de jaren 1933 tot en met 1937 kom ik ook nog andere namen van bekende vogelaars van toen tegen, zoals Arie Schaap, de latere opzichter van het Naardermeer, Willem Visser, later vogelwachter in het Oostzijderveld en het Twiske, Kees Vader, Ko Zweeres en Freek Bloem.

Zijn vermogen om ter plekke snel de bijzondere, typerende houdingen van de vogels of de duidelijke kenmerken van het verenkleed op papier te zetten, kwam hem daarbij goed van pas.

Thuis werkte hij deze gegevens dan naar behoefte verder uit. Soms met steun of behulp van balgen (ingedroogde vogelhuiden), plaatmateriaal uit andere vogelboeken of aan de hand van vogelfoto's van Nol Binsbergen of Jan P. Strijbos.

In 1937 bracht hij samen met Dirk Mooij en Nol Binsbergen het bekende boekje 'Zien is kennen!' uit. Destijds de eerste echte 'Nederlandse vogeldetermineergids', voorzien van 369 uiterst gedetailleerde aquarellen van de hand van Rein, waarvan onlangs de negende (!) druk is verschenen en waarmee destijds menig vogelaar zijn hobby is begonnen.

Winterkoning op braamtak, steendruk van Rein Stuurman.

In een tempo van één à twee aquarellen per dag wist hij deze krachttoer te volbrengen. Nog steeds een geweldige prestatie.

In het begin van de oorlog - in 1941 - verliet Rein de Zaanstreek en vestigde zich, samen met zijn tweelingzuster, in Eemnes.

Pas na de oorlog begon voor hem het grote werk: zijn prachtige afbeeldingen in bijvoorbeeld Thijsses' 'Het vogelboekje', 'Introductions to Nature', 'Vogelleven' van Ko Zweeres en de plaatjesalbums 'Eendenvolk', 'Roofvogels' en 'Steltlopers' van A.B. Wigman, maakten hem toen tot Nederlands meest geliefde vogeltekenaar. Maar daarnaast genoot hij ook grote bekendheid door zijn illustraties van dieren in bijvoorbeeld 'De Kruger Wildtuin' van Jan P. Strijbos, 'De Hoge Veluwe' ook van A.B. Wigman en 'Stille pracht in het tropisch aquarium' van dr. J.M. Lodewijks, welke albums destijds door Hille werden uitgegeven.

Van deze serie niet-vogelboeken is vooral het laatstgenoemde een lust voor het oog!

Andere albums waarvoor hij in die periode de plaatjes verzorgde waren: 'Al in die groene wel', 'Vogelglorie van plas en moeras', 'Geveugelde muzikanten' en 'De luister van Zuid-Friesland', alle met teksten van Rinke Tolman en destijds uitgegeven door Kanis & Gunnink.

Maar ook wat het tekenen van exoten betreft

stond hij zijn mannetje. Zo liet de Koninklijke P. Sluis NV uit Weesp indertijd een viertal boekjes verschijnen over parkieten, kanaries en zaadetende vogels, waarvoor Rein Stuurman de plaatjes verzorgde.

Zijn in zijn studiejaren opgedane ervaringen in het tekenen en schilderen van tropische vogels in Artis, kwam hem toen goed van pas. Andere door hem geïllustreerde en vermeldenswaardige boeken zijn onder meer: 'Vogel wie ben je' en 'Bird Spotting', beide met teksten van Ko Zweeres en de bekende vogelboekenserie (zes deeltjes) van Meindert de Jong, uitgegeven door van Dishoeck in Bussum.

Daarnaast verscheen in de jaren 1956 tot en met 1960 bij de uitgeverij J.J. Kuurstra te Amsterdam ook nog een werkelijk schitterende serie door hem met vogels geïllustreerde verjaardagskalenders, alsmede enkele jeugdkalenders; deze laatste voorzien van teksten van de bekende schrijver A.D. Hildebrand.

Maar behalve tekeningen en schilderijen, maakte hij ook houtgravures. Alom bekend zijn de prachtige houtsneden van IJsvogel en Watersnip in 'Het Vogeljaar' nummer 2/3 van juni 1959.

Minder algemeen, maar niettemin erg mooi, zijn zijn houtsneden met afbeeldingen van Blauwe Reiger, Zilverreiger, Aalscholvers, Steenuil, Pimpelmees, Kluut en Maanvissen. En ooit heeft hij ook nog eens een steendruk

gemaakt. Een afbeelding van een Winterkoning in een braamstruik. Een waar kunstwerkje!

In 1951 werd hij lid van de Vereniging van Beeldende Kunstenaars Laren-Blaricum, onder invloed waarvan hij in de jaren zestig behalve vogels ook stillelevens, een enkel landschap, maar vooral kinder- en vrouwenfiguren schilderde. Deze laatste zowel in aquarel als in olieverf en - zoals hij dat zelf noemde - 'naar het geklede model'.

In de beginjaren zeventig ging hij zelfs over tot het schilderen van paarden, waarvoor hij toen regelmatig bezoeken bracht aan een manege bij hem in de buurt.

Maar hoewel de vrouwenfiguren en de paarden zogezegd 'goed uit de verf kwamen', bleef het tekenen en schilderen van vogels toch duidelijk zijn sterkste kant.

Binnen deze kring exposeerde hij ook jaarlijks enkele van zijn werkstukken. Daarbuiten exposeerde hij helaas maar weinig. Voorzover mij bekend geschiedde dit voor het eerst in september 1951, samen met onder andere Henk J. Slijper, in 'Het Koetshuis' van Hotel 'Het Wapen van Amsterdam' te 's-Graveland. Een expositie, die toen door Jan P. Strijbos geopend werd. En de laatste keer was vorig jaar -1984- in het gemeentehuis van Blaricum. Zoals reeds geschreven zijn andere exposities schaars. Het was er de man ook niet naar om dit te animeren.

Alleen zijn geboortegrond, de Zaanstreek, genoot in deze enig voorrecht. Zo deed het

bestuur van de Vogelbeschermingswacht 'Zaanstreek' zowel bij haar 10- jarig bestaan in 1953, als bij haar 25- jarig bestaan in 1968 en onlangs nog in 1983 bij haar 40- jarig jubileum geen vergeefs beroep op Rein om een tentoonstelling van zijn werken te mogen inrichten.

Vooraf aan deze laatste tentoonstelling, die in het Molenmuseum te Koog aan de Zaan werd gehouden en waar ongeveer zeventig van zijn prachtigste werken hingen, aangevuld met zijn schildersattributen en een overzicht van de meeste door hem geïllustreerde boeken en plaatjesalbums, werd toen landelijke bekendheid gegeven.

Mede daardoor mocht deze tentoonstelling zich in een groot aantal bezoekers verheugen en ontving hij vele leuke schriftelijke reacties.

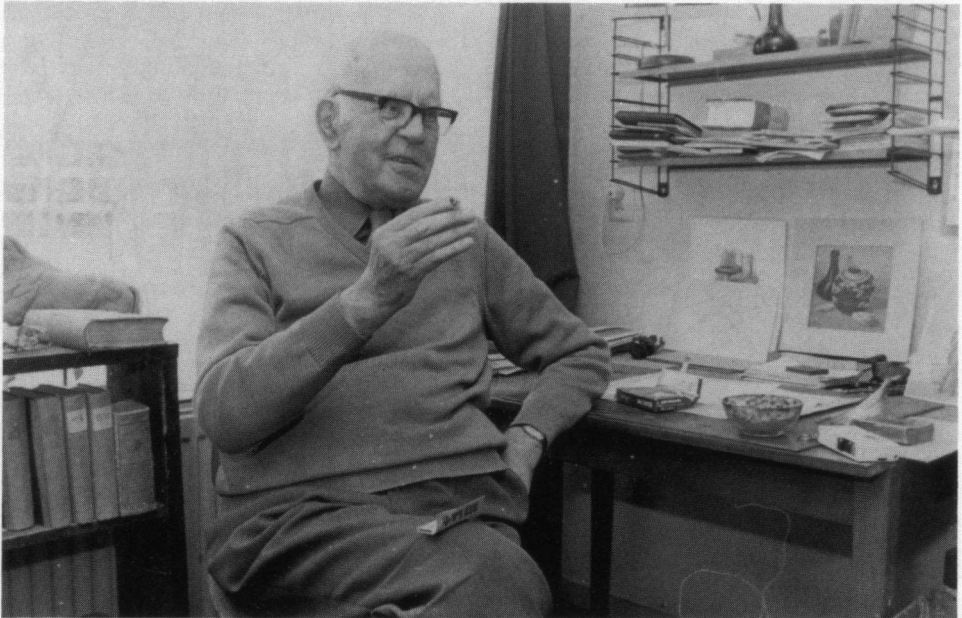
In een recensie in de NRC schreef de bekende kunstcriticus Bas Roodnat toen:

'De charme van de platen is hun pretentie-loosheid, ze werden vooral gemaakt om gebruikt te worden als steun bij eigen waarneming. Gedaante, kleuren en vooral de karakteristieke houdingen van de vogels moesten daarom zo natuurgetrouw als maar mogelijk, worden weergegeven. Stuurman is daar een meester in. Zijn aquarellen hebben een helderheid en raakheid, die na hem weliswaar geëvenaard maar nooit overtroffen is'.

Hoewel Rein dat niet direct aan de buitenwereld liet merken, deden deze reacties hem

Rein Stuurman op 82-jarige leeftijd.

Foto: Henk van de Leur.

Kluten, waterverfschilderij van Rein Stuurman.

Foto: Cees Brinkman.

goed. Ofschoon ik toen wel de indruk kreeg, dat wat hem betreft deze grote belangstelling voor en erkenning van zijn werk wel wat laat kwam!

Op 20 april 1974 werd hem door de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels -voor zijn grote verdiensten voor de verbreiding van de natuur- en vogelbeschermingsgedachte als kunstenaar - De Gouden Lepelaar uitgereikt.

Omstreeks die tijd verhuisde hij ook -deels noodgedwongen- naar het Rosa Spierhuis in Laren N.-H., een rusthuis voor bejaarde kunstenaars, waar hij ook een mooi atelier kreeg toegewezen.

In de beginjaren daar heeft hij ook nog menig schilderij gemaakt of hakte hij, uit zijn herinnering of naar vroegere studieschetsen, dierfiguurtjes uit porisosteën, een soort cellenbeton. Beeldjes die na gereedkomen stevast tentoongesteld werden in een vitrine in de ontvangsthal van het huis.

Maar daarna zag je toch duidelijk dat met het toenemen van de jaren zijn productie gaandeweg minder werd en omstreeks zijn tachtigste schilderde hij alleen nog maar als therapie tegen het oud worden, zoals hij dat zelf noemde.

Maar het ontbrak hem toen veelal al aan inspiratie, zijn handen werden minder vast, zijn verf en schilderkwasten droogden uit en nadat in 1982 zijn zuster overleed heeft hij praktisch niets meer aan schilderen gedaan.

En dan komt plotseling het bericht van zijn overlijden. Overeenkomstig zijn wens heeft de crematieplechtigheid in alle stilte plaatsgevonden.

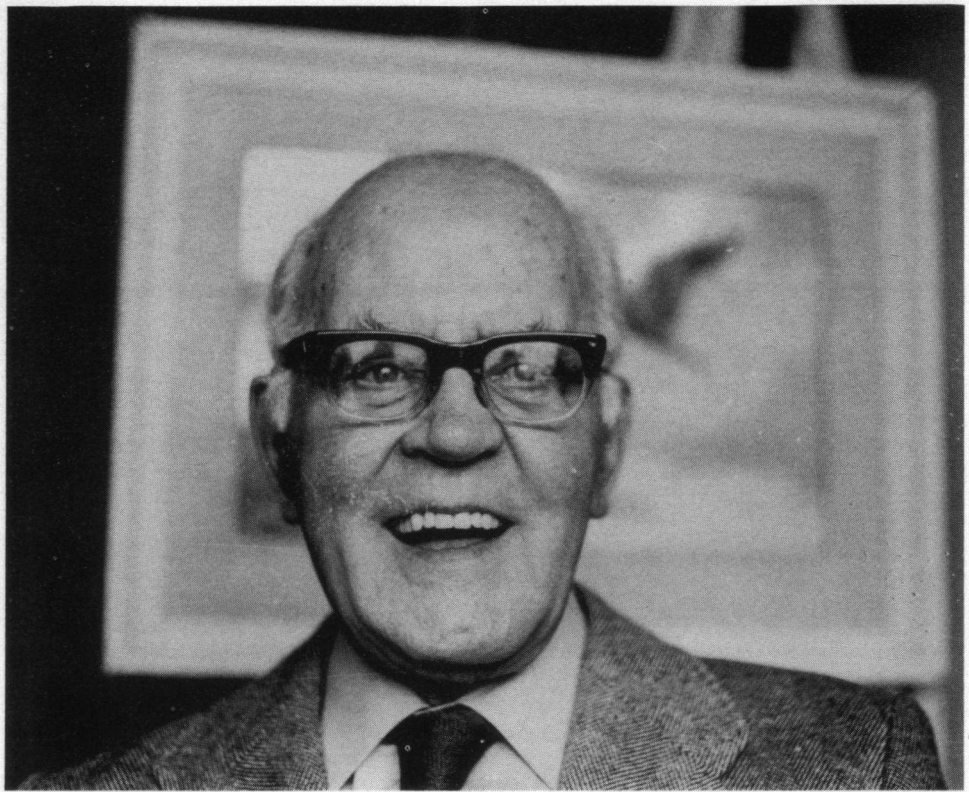
Gelijk zoals hij zich de laatste jaren ook voelde - eenzaam - zo is hij ook van ons heengegaan.

Voor ons betekent dat: geen bezoeken aan het Rosa Spierhuis meer. Geen gesprekken meer met hem over de Zaanstreek, over het Zaanse vogelleven, de Zaanse taal, over Nol Binsbergen, over artikelen in de diverse vogeltijdschriften, over de voorplaten van 'Het Vogeljaar', waarom de één wel geslaagd was en de andere minder. Geen gesprekken meer met hem over zijn werkstukken of over degenen die hij om hun schilderkunst of alleen om hun tekenwerk of tekentechniek bewonderde, zoals Marjolein Bastin, Anton Pleck, Henk J. Sijpper en Rien Poortvliet; en niet te vergeten zijn vroegere leermeester Willem Jansen!

Zoals gebruikelijk onder dit soort omstandigheden moesten zijn kamer en atelier binnen twee weken leeg en schoon opgeleverd worden.

Overeenkomstig zijn laatste wilsbeschikking is een deel van zijn bezittingen naar familieleden gegaan.

Aan de gemeente Zaanstad zijn in totaal drieënzeventig prenten nagelaten, waaronder zevenenzestig prachtige aquarellen, drie zogenaamde gewassen tekeningen, één pen-

Rein Stuurman, Laren, 22 maart 1981.

Foto: Jaap Taapken.

tekening, één tekening met kleurkrijt en één met conté.

De rest is in particuliere handen overgegaan. Alhoewel hij ooit eens tegen mij gezegd heeft geen liefhebber van gedichten te zijn, vond ik toch na zijn overlijden tussen wat papieren een gedichtje.

Door hem met de schrijfmachine op een klein stukje papier getikt, met ballpoint van leestekens voorzien de dato 20/11/78. Vermoedelijk een probeerseltje, maar niettemin erg leuk en

omdat dit gedichtje uitgerekend betrekking heeft op een van zijn lievelingsvogels, de Blauwe Reiger, een vogelsoort waarover hij graag sprak en die hij volgens zijn zeggen altijd met plezier tekende en schilderde, wil ik als dank voor de vreugde die hij vogelend Nederland met zijn illustraties door de jaren heen geschonken heeft en ongetwijfeld nog zal schenken, deze herinnering aan Reinier Stuurman met dit gedichtje van hem beëindigen.

REIGER EN RIET

*Achter het bleke winterriet, dat,
buigend in de bries zijn scherpe
pennen wuift tegen de lichte einder,
gaat op met wijde wickenstag een reiger*

*Een beeld van schoonheid, vrijheid en
van levenskracht, waarin de scherpe
reigerkreet, hoe rauw ook en hoe grof,
geen storing is, maar passend in het beeld.*

■ Martien Roos, Burgemeester Verstegenstraat 26, 1551 TD Westzaan, mede namens Mart van Herp en Frans Sjollema.

LITTERATUUR:

Albers, Jan (1974): Een portret van Rein Stuurman. Het Vogeljaar 22 (6) : 905-907.

Rap, Thomas (1983): Rein Stuurman vogelschilder. Vogels nummer 14 : 49-50.

Roos, M. (1981): Rein Stuurman 80 jaar. Het Vogeljaar 29 (2) : 85.

Roos, M. (1984): In memoriam Rein Stuurman. De Grutter 8 (6) : 108-110.